

UPUTE ZA PISANJE SEMINARSKIH RADOVA I DOKTORSKIH DISERTACIJA

Ovaj tekst sadržava upute studentima doktorskog studija “Povijesti stanovništva” na Sveučilištu u Dubrovniku. Sastavljen je kao putokaz za pisanje seminarskih radova i doktorskih disertacija, a vrijedi u načelu za svaki znanstveni rad.

Ove upute nisu recept za jedini ispravan način pisanja povijesnih radova. Kakve će se forme rabiti pri pisanju rada, jako ovisi o samom radu ili temi pa tako i ovim uputama treba pristupiti *cum grano salis*. No, korisno je svladati standarde, običaje i temeljne principe, a kad se svladaju, mogu se i prilagođavati (i ponekad kršiti).

Pri čitanju literature može se zapaziti da običaji i standardi nisu isti u svim zemljama u pogledu kompozicije, stila, korištenja bilješka i sl. (npr. u anglosaksonskoj literaturi je pravilo “jedna misao - jedna rečenica”, dok na pr. francuska i talijanska /i naša/ historiografija toleriraju i vrlo duge rečenice s više umetnutih misli).

Naslov

Kod članaka treba pripaziti da iz naslova čitatelj dobije što točniju informaciju o čemu se radi (obično: tema – prostor - razdoblje) jer ne rabe svi časopisi sustav ključnih riječi, pa neprimjeren naslov smanjuje šansu da potencijalni čitatelj “nađe” vaš rad.

Naslov knjige smije biti i malo slobodniji, atraktivniji, neobičniji kako bi privukao pozornost publike. Zato je dobar običaj staviti podnaslov, koji točnije objašnjava o čemu je u djelu zapravo riječ.

Naslov mora biti koncizan. On ne trpi nepotrebne riječi - svaka riječ mora imati funkciju. Naslov ne smije sadržavati ono što se samo po sebi podrazumijeva (**Primjeri loših naslova**: “Prilog proučavanju demografske povijesti sela...” - svaki znanstveni rad je “prilog proučavanju”; “Nešto građe o...”; “Jedan pogled na...” itd.).

Ako su rezultati istraživanja centrirani oko dvije teme, treba napisati dva rada.

Konačni naslov treba uglaviti tek nakon što je rad već napisan.

Struktura rada

Radovi - od kratkih seminarskih radova do knjiga - sastoje se od glavnog teksta, kojemu je struktura uglavnom stalna i uključuje **uvod**, **“tijelo” rada** i **zaključak**, te priloga različitog sadržaja i veličine: bilježaka, popisa literature, popisa ilustracija, tekstualnih priloga (primjerice transkripcije izvora), slikovnih priloga, CD-a itd.

O kompoziciji rada treba se skrbiti od početka. Korisno je odmah početi skicirati osnovnu strukturu, pa je tijekom rada mijenjati i prilagođavati, jer se inače zna dogoditi da se neiskusni autor zanese i “raspiše” o nečemu što je tek manja i sporedna cjelina budućeg teksta.

Uvod znači mnogo više od prepričavanja “pretpovijesti” problema koji se kani obraditi. Vjerojatno najbolji način razmišljanja o uvodu jest da je to mjesto gdje ćete uvjeriti čitatelja kojeg vaša tema nužno ne zanima da je vaš rad vrijedan čitanja. Uvod je vaš izlog: mjesto gdje ćete prezentiranjem “najbolje robe” privući čitatelja da nastavi čitati i uvjeri se kako ćete doista i napraviti ono što ste obećali u uvodu. Uvod je također mjesto gdje ćete raspraviti vrijednost postojeće literature ili barem najvažnije reference (ostavljajući širu diskusiju za kasnije) i nagovijestiti kako se vaš rad uklapa u postojeću historiografiju. Pobjigate li sve što je dosad rečeno? Ili pak želite poduprijeti nečiju tezu novim argumentima?

Na koncu, korisno je u uvodu sažeto obrazložiti kako ste organizirali rad. Shvatite to kao pomagalo/mapu za čitatelja koji će na taj način u svakom trenutku znati gdje se nalazi. **Savjet:** uvod i zaključak pišu se zadnji!

“**Tijelo**“ **rada** se, već ovisno o njegovoj duljini, sastoji od niza sekcija ili poglavlja. Svaki rad dulji od 2 - 3000 riječi u principu treba podijeliti na barem dva poglavlja. Rad se može organizirati u manje cjeline kronološki ili tematski; kombinacija kronološko-tematske podjele je vjerojatno najbolja, no i najteža. Najvažnije je da svako poglavlje treba promatrati kao mini - rad: dakle, treba imati svoj uvod, tijelo i zaključak. To je vrlo korisno i zato što će dobro napisani zaključci sekcija takoreći sami pripremati zaključak cijeloga rada. **Savjet:** nastojte rad u početku podijeliti u što veći broj manjih cjelina. Tako ćete lakše pisati. Poslije ćete lako neke cjeline spojiti u isto poglavlje.

Zaključak je mjesto gdje trebate pokazati kako ste ispunili obećanje dano u uvodu. Zaključci su nerijetko najslabiji dijelovi rada: autori se umore, nemaju dovoljno odmaka od svoje teme pa “od drveća ne vide šumu”. Ili pak nisu sigurni što zapravo žele zaključiti. No zanemarivanje zaključka je opasno: čitatelji i čitateljice će zapravo prvo pogledati uvod i zaključak prije nego što krenu čitati cijeli rad (ako ga uopće integralno pročitaju!). Osnovno pravilo za pisanje zaključka jest: od specifičnoga k općenitomu. Dakle, krenite od vašeg predmeta, ponovite (ukratko) zaključke sekcija, i recite kakve opće implikacije ima vaš primjer. Iskustvo nas uči “svetom pravilu” da se zaključak piše nakon što je gotovi rad malo “odstajao” za kraće radove kraće, kod disertacije/knjige dulje. Dakako, tijekom pisanja rada može se već izdvajati i pripremati ono što će se istaknuti u zaključku, no konačna redakтура tog dijela radi se “s odmakom”. **Savjet:** izbjegavajte završne sekcije nazvane “Umjesto zaključka”, one pokazuju da autor nije znao izići na kraj s temom koje se prihvatio!

Ono što je rečeno za zaključak uputno je primijeniti i na čitav rad: nakon završetka poželjno je pustiti ga da “odstoji”, pa mu tada dati konačnu redakciju i glazuru, i tek onda “pustiti van”.

Stil, gramatika, pravopis

Stil je važniji no što vam se u prvi mah čini! Ako pišete dosadnim, birokratskim jezikom, ili pak jezikom prepunim nepotrebno kompliciranih ili arhaičnih izraza, izlizanih fraza i nejasnih tvrdnja, vjerojatno će dosta čitatelja odustati na prvoj stranici jer, jednostavno, neće imati volje pokušavati doprijeti do značenja iza napornog stila. Ne zaboravite da, iako ne pišete beletristiku, pišete za publiku. Dakle, pišite jasno, jednostavno i precizno, no istodobno, čuvajte se kolokvijalnog jezika jer se takav rad doima neozbiljnim.

“Stil je čovjek”, i zato nema univerzalnih pravila o stilu. Klonite se, ipak, vrlo dugih rečenica i “paradiranja” učenošću. U tekst ne trpajte sve što ste pročitali i smislili, nego samo ono što je povezano s vašom temom. Nakon gotovo svakog pisanja znanstvenog rada ostaju neiskorišteni elementi – čuvajte ih radije za drugu priliku nego da ih pod svaku cijenu unosite u tekst.

Ako želite iz bilo kojih razloga kazati i nešto što ste tijekom istraživanja otkrili, a izravno ne slijedi vaš tekst, koristite se bilješkama. Tekst slijedi “crvenu nit”, bilješka dopušta digresije.

Nastojte pri pisanju rada ne “lijevati vodu u vino”, tj. ne ponavljati već rečeno i ne zaustavljati se predugo na nepotrebni potankostima. Tom metodom bi vaš rad možda postao dulji, ali bi izgubio na kvaliteti.

Prilikom pisanja teksta klonite se samodopadnosti i emocionalnih izljeva, koji kod čitaoca izazivaju podsmijeh. Ne opterećujte ga ni s “velikim mukama” koje ste imali da biste

nešto napravili: čitatelja zanima vaš rezultat, a ne teškoće s kojima ste se suočili. Drugim riječima: ne skrećite pozornost s teme na vaš osobni odnos prema njoj.

Nužno je da rad bude gramatički i pravopisno ispravno napisan. Sustavno griješenje u, primjerice, uporabi velikih i malih slova, u “ije” i “je”, ostavlja izuzetno loš dojam. Ako niste sigurni u svoju pismenost, poradite na njoj a u međuvremenu nađite dobrog lektora. Pravilo pristojnosti traži da rad date na čitanje profesoru, mentoru, recenzentu itd. tek kad je pravopisno “čist” jer u suprotnome vaš stručni čitatelj “posrće” na jezičnim pogreškama i nezgrapnostima. Umjesto da se koncentrira na sadržaj, gubi vrijeme i volju da vam pomogne.

U optjecaju je trenutno više pravopisnih priručnika hrvatskog jezika i nema jednog “službenog” standarda. To, međutim, ne znači da se pravopisna “higijena” smije zanemariti - svaki je priručnik za vaše potrebe dovoljno dobar i razlike između predloženih pravopisnih pravila obično nisu krupne.

Prema pisanju hrvatskih riječi i tuđica nastojte se odnositi opušteno, koristiti se onima koje se jasnije i koje se češće rabe u literaturi, ali možete i termine varirati kako bi vam stil bio ljepši.

Literatura

Jedan od važnih pokazatelja kvalitete znanstvenog rada je izbor literature. Očekuje se da ste pregledali svu relevantnu literaturu ili barem njezin važniji i veći dio. Naravno, ovaj savjet treba shvatiti u razumnim granicama. Ako pišete rad koji istražuje, primjerice, neki dobro poznati trenutak u povijesti Dubrovnika, vjerojatno je da nećete moći pročitati baš sve. Tada se treba ograničiti na literaturu koja je najcitiranija, koja se smatra “klasikom”, koja je originalna, koja je recentna i naravno koja vam je dostupna. No ako pišete o crkvi na Pelješcu, onda biste trebali pročitati sve što je o njoj ikada objavljeno.

Enciklopedije, leksikoni, udžbenici i sl., iako korisni za inicijalno pretraživanje literature i osnovnu informaciju, nisu prikladna literatura za znanstveni rad. Isto vrijedi i za dnevne novine osim, naravno, ako vam služe kao primarni izvor za istraživanje. Korištenje obavijestima nađenim na internetu podliježe istoj osnovnoj prosudbi o kvaliteti i pouzdanosti, a posebno treba obratiti pozornost na to da se ponekad iza “zvučnih imena” neke mrežne stranice (*web-site*), koje sugeriraju da se radi o renomiranom poduhvatu, kriju posve neozbiljni ili “posuđeni” materijali. Kad se obrađuje neka tema, treba neprestano razmišljati o kvaliteti onoga što se čita (literature, izvora). Osnovna literatura kojom se trebate koristiti su znanstveni časopisi i knjige (“peer-reviewed”, što znači da su prošli temeljiti postupak recenzije u kojemu su rad pozitivno ocijenili stručnjaci iz područja o kojemu je riječ).

Obavezno je pratiti recentnu literaturu. Iako postoje klasici čije se knjige i radovi i dan-danas citiraju, treba dobro pregledati novu literaturu da biste se uvjerali kako rezultati nisu već odavno odbačeni. Na primjer, tko bi se koristio samo starijom literaturom za pisanje o počecima dubrovačke povijesti doseljavanje izbjeglica iz Epidaura itd. nudio bi varijantu koju je novija literatura s razlogom napustila. Osim toga, pišući povijesni rad, vi sudjelujete u zajedničkom procesu stvaranja povijesti - ignorirajući rad vaših kolega, sami se isključujete iz zajednice.

No, treba poštovati stariju literaturu pogotovo kad je u pitanju znanstvena etika! Ako je ikako moguće, treba citirati tvorca neke interpretacije ili pronalazača neke činjenice, a tek za njim prenositelja.

Također je nužno pratiti svjetsku literaturu. Naravno, u ovom trenutku to u Hrvatskoj i nije lako, no s dolaskom elektroničkih baza časopisa i elektroničkih izdanja knjiga pristup bi trebao postati bitno lakši. Osim toga, knjižnice često imaju korisnu stranu literaturu samo treba pogledati u kataloge. Mnogo je korisnih informacija o literaturi za neku temu dostupno i

na internetu. Na koncu: pitajte vaše nastavnike i kolege i često će vam oni biti u stanju pomoći. Možda će vam se u prvi mah učiniti da za vaš rad o crkvi na Pelješcu talijanska ili američka literatura ne sadržava ništa korisno. No, nije tako! Vrlo je vjerojatno da ćete naći vrlo korisne komparativne studije (npr. crkvice istoga stila/razdoblja drugdje na Mediteranu) pomoću kojih ćete lakše uočiti što je specifično za vaš predmet. Osim toga, praćenjem strane literature naučit ćete mnogo o metodama rada. Hrvatska historiografija, kao ni bilo koji drugi dio hrvatske znanosti, ne može postojati izolirano od svijeta.

Svaki podatak, svaka misao preuzeta iz tuđeg rada mora biti označena: ako se preuzima kao citat, mora biti u navodnicima, ili mora stajati uputnica na djelo i stranicu/stranice gdje je o tome riječ. Citati se uvrštavaju samo **izuzetno**, ako nije važan samo smisao nego i način na koji je nešto izrečeno.

Važne napomene:

1) Tuđi radovi i misli nisu “opće dobro” nego su nečije autorstvo. Kad se od nekoga nešto preuzima, to obavezno treba naznačiti.

2) Nipošto se ne smije citirati nepregledani izvor iz tuđeg djela (**Primjer 1**). U takvoj prigodi citirajte tuđe djelo (**Primjer 2**), a obavezno naznačite kad postoji jak razlog da od toga odstupite jer smatrate važnim navesti izvor - nužno navedite od koga ste preuzeli podatak (**Primjer 3**).

Primjer 1 (nedopušteno):

Marin Držić uputio je urotničko pismo... (u bilješci: *Mediceo del Principato*, f. 853r-854v, *Archivio di Stato di Firenze*).

Primjer 2 (pravilno):

Marin Držić uputio je urotničko pismo... (Lovro Kunčević, »‘Ipak nije na odmet sve čuti’: medičeski pogled na urotničke namjere Marina Držića.« *Anali Zavoda...*: 7)

Primjer 3 (pravilno):

Marin Držić uputio je urotničko pismo... (u bilješci: Pismo je u firentinskom Državnom arhivu pod signaturom *Mediceo del Principato*, f. 853r-854v, pronašao Lovro Kunčević. Vidi: Lovro Kunčević, »‘Ipak nije na odmet sve čuti’: medičeski pogled na urotničke namjere Marina Držića.« *Anali Zavoda...*: 7).

3) U rad unosite samo citiranu literaturu. Ono što ste čitali, a niste upotrijebili - ne unosite u popis literature. “Napuhavanje” literature ostavlja jako loš dojam o autoru.

Slikovni prilozi

Slikovne priloge treba tretirati ne samo kao ilustraciju već kao sastavni dio teksta. Primjerice, fotografija unutrašnjosti crkvice će informirati sažetije (a možda i preciznije) o arhitekturnom stilu nego dug tekstualni opis. Ako ste sliku preuzeli iz neke publikacije, svakako treba označiti otkuda. U Hrvatskoj je još uvijek stav autorskih prava (*copyrighta*) poprilično relaksiraniji no na Zapadu, no treba očekivati da će se to postupno mijenjati, pa ako se radi o slici/mapi/fotografiji koju ste dobili od neke institucije ili osobe, uvijek zatražite dopuštenje prije objavljivanja.

Tablice, grafikoni

Svaka tablica i grafikon funkcionira kao samostalan subjekt. Dakle: mora imati naslov, dobro sročena uzglavlja i naslove redova i kolona (tablice), odnosno oznake i legende (grafikoni). Čitatelj je mora moći razumjeti bez da objašnjenja traži po tekstu. **Savjet:** Probajte se staviti u kožu neinformiranog čitatelja i ocijenite biste li tablicu ili grafikon razumjeli. To će biti najbolji znak jeste li tablicu ili grafikon dobro oblikovali.

U tekstu ne prepričavajte tablicu. U tekstu interpretirajte najbitnije što ste zaključili iz tablice, stavljajući to u širi kontekst.

Najbolja kombinacija tablice, grafikona i popratnog teksta izgleda ovako:

Grafikon - karikirano i slikovito upućuje na pojavu - čitalac je mora uočiti na prvi pogled!

Tablica - daje egzaktnu potporu grafikonu i tekstu - čitat će je zainteresirani čitatelj.

Popratni tekst - na višoj razini objašnjava pojavu (uzroke, posljedice) koja se vidi na grafikonu, ili koja slijedi iz podataka donesenih u tablici.

Korisni priručnici za pisanje radova (na engleskom jeziku)

Korisne upute za izradu disertacije/pisanje znanstvenog rada možete naći i na:

1) <http://www.hps.cam.ac.uk/research/hohed.html> (kratki tekst namijenjen povjesničarima prirodnih znanosti, no koristan i drugima)

2) <http://www.hps.cam.ac.uk/research/webref.html> (vrlo detaljno prikazan način citiranja web stranica)

3) <http://www.ceu.hu/writing/sfaccess.html> (mnogo korisnih linkova sa savjetima za izradbu znanstvenih i stručnih radova)

Doktorski studij: POVIJEST STANOVNIŠTVA
Tatjana Buklijaš, Nella Lonza, Nenad Vekarić
Dubrovnik, veljača 2008.